

TASVIRIY SAN'AT 5

*O'zbekiston Respublikasi Xalq ta'limi vazirligi
umumiy o'rta ta'lim maktablarining
5-sinfi uchun darslik sifatida tasdiqlagan*

Toshkent — «O'zbekiston» — 2020

UO'K: 741(075)372.874
KBK 85.1я72
K 88

Taqrizchilar:

R. Rajabov – Nizomiy nomidagi TDPU «San'at» fakulteti dotsenti,
pedagogika fanlari nomzodi;

N. Boymurodova – Respublika ta'lim markazi bosh metodisti;

I. Rahmonov – Toshkent viloyati, Oqqo'rg'on tumanidagi
1-maktabning oliy toifali o'qituvchisi

Kuziyev, Tursunali va boshq.

K 88 Tasviriy san'at. 5: Umumiy o'rta ta'lim maktablarining 5-sinfi uchun
darslik/ T. Kuziyev, S. Abdirasilov, O'. Nurtoyev, A. Sulaymonov. –
Toshkent, «O'zbekiston», 2020. – 128 b.

ISBN 978-9943-28-336-7

UO'K: 741(075)372.874
KBK 85.1я72

Respublika maqsadli kitob jamg'armasi mablag'lari hisobidan chop etildi.

ISBN 978-9943-28-336-7

© Kuziyev va boshq., 2020
© «O'zbekiston» NMIU, 2020

1-dars. TASVIRIY SAN'ATNING IFODAVIY VOSITALARI (Reproduksiyalarni tahlil etish asosida)

Tasviriy san'atning ifodaviy vositalari va ifodaviy tilini tushunish va undan tasviriy ifodaviy faoliyatda o'rinli foydalanish muhim ahamiyatga ega.

Tasviriy san'atning ifodaviy tili sifatida kompozitsiya, chiziq, dog', rang, shakl, fazo, faktura tushunchalari, taniqli yirik musavvirlar asarlarining tahlili egallaydi va ular rangtasvir, grafika, haykaltaroshlik, san'atshunoslik asoslari bo'limlari orqali amalga oshiriladi.

Tasviriy san'atning ifodaviy vositalari sifatida rangtasvir-da rang, surtma, chiziq, rang dog'lari, rangdor va yorug'lik kontrastlar, grafikada esa, chiziq, shtrix, kontur, tus, oq-qora dog'lardan foydalaniladi. Tabiatda har bir buyum va narsalar o'z rangiga ega bo'ladi. Bu ranglarda yorug'-soylar juda katta o'rin tutadi.

Rangtasvir ifoda vositalari

Rang havoning holati, fazodagi joylashuvi, boshqa rang turlari ta'sirida o'zgarishi mumkin. Borliqning haqiqiy go'zallik boyligi – rang hisoblanadi.

Van Gog. «Yulduzli tunlar»

R. Ahmedov. «Yoz ne'matlari»

surtmalarining turli shakllaridan foydalanadilar. Bu surtmalar rassomning ish uslubini belgilab beradi. Mashhur rassom Van Gog. «Sen-Maridagi dengiz» asarini yaratishda

M. Nabiev. «Amir Temur portreti»

Rassom turli-tumanlik kayfiyatni, idrokni rang, rangdorlik his-tuyg'usi, bo'yoqlar birikmasi, iliq va sovuq ranglar monandligi orqali ifodalaydi. Ularga – shodlik tuyg'usi, orzu-umidlar, xavotirlik, qayg'u-g'aminginlik kiradi.

Rangtasvir asari yaratishda rang surtmalari ifoda vositasi sifatida foydalaniladi.

Rassomlar rangtasvirda rang surtmalarini o'rinli qo'llaganini ko'rishimiz mumkin. O'zbekistonlik rassomlar rang surtmalaridan tasviriy san'atning ifodaviy vositasi sifatida manzara, natyurmort janrlarida ham ustalik bilan foydalanganlar. M. Nabiev yaratgan «Amir Temur portreti»ni ishlashda, R. Ahmedov «Yoz ne'matlari» mavzusida ishlangan natyurmortida rang surtmalarini o'rinli qo'llagan.

Rassomlar tasviriy san'atning rangtasvir turining asosiy tasviriy vositasi sifatida rang-

Akmal Nur. «Munavvar tong»

R. Choriyev. «Keksa»

dan foydalanadilar. Rangtasvirda asarning emotsional ta'sir kuchini oshirish maqsadida uning mazmun va mohiyatidan kelib chiqqan holda ranglarning issiq va sovuq turlaridan foydalaniladi.

Issiq va sovuq gammadagi ranglar ko'proq manzara janrida foydalaniladi. Quyoshning botishi, issiq kun, yoz, kuz mavzulari issiq ranglarda tasvirlansa, qish, qor, ayozli kun manzaralari sovuq ranglarda tasvirlanadi.

Manzara janrida Akmal Nurning «Munavvar tong» nomli asarini misol tariqasida tavsiya etish mumkin. Portret janrida rassom R. Choriyevning «Keksa» portreti sovuq ranglar ustuvorligida ishlangan.

Rangtasvir san'atining mashhur vakillaridan Leonardo da Vinchi, Rafael Santi, Rembrandt, Karl Bryullov, Anri Matiss, Albrext Dyurer, o'zbekistonlik rangtasvir ustalaridan O'rol Tansiqboyev, Abdulhaq Abdullayev, Rahim Ahmedov, Malik Nabiyeu, Ro'zi Choriyev, Javlon Umarbekov, Bahodir Jalolov, Alisher Mirzayev, Akmal Ikromjonov, Akmal Nur va boshqa bir qancha rassomlarni aytish mumkin.

Sh. Abdurashidov. «Guljahon»

I. Shishkin. «Ayoqli shimol»

Rangtasvir asari yaratishda chiziq va rang dog'lari ham ifoda vositasi sifatida foydalaniladi. Tushunarli bo'lishi uchun bu iboralarga izoh beramiz.

Chiziq – kartinada biron-bir narsaning tashqi ko'rinishining bo'yoqlar bilan tasvirlangan konturi bo'lsa, dog' esa biron-bir narsaning rangli silueti, tusli tasviri hisoblanadi. Misol tariqa-

A. Kuindji. «Qayinzor»

A. Mo'minov. «Chorvoq kuylari»

Ya. Salpinkidi. Natyurmort

sida I. Shishkinning «Ayoqli shimol», Sh. Abdurashidovning «Guljahon» nomli asarlarini ko'rishimiz mumkin.

Rangtasvirda ifodaviy vosita sifatida rangdor va yorug'lik kontrastlardan ham foydalaniladi. Bunday jarayonni mashhur rassom A. Kuindjining «Qayinzor» asarida dog'ni keskin och va to'q munosabatlari orqali ifodalanganligini qo'rish mumkin. O'zbekiston rassomlari asarlarida ham bunday ifodaviy vositalarda bajarilgan ishlarni ko'rish mumkin: A. Mo'minov «Chorvoq kuylari», Ya. Salpinkidi «Natyurmort» va boshqalar.

Grafikada ifoda vositalari

Tasviriy san'atning grafika turining ham o'ziga xos tasviriy-ifodaviy vositalari mavjud. Jumladan, tasvirlash chiziq-(shtrix)lardan to'g'ri va o'rinli foydalanishni talab etadi. Ular o'z shakllariga ko'ra to'g'ri, qiya, yoysimon, to'lqinsimon, aralash bo'ladi.

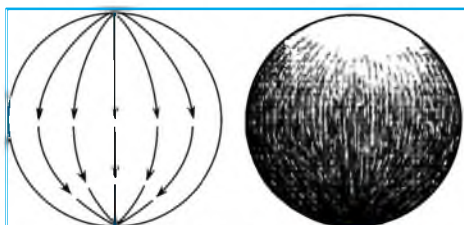
Ular tasvirlanayotgan buyumlarning shakli, konstruktiv tuzilishiga qarab qo'llaniladi. Masalan, sharning yorug'-soya qismini shtrixlash vositasida uning hajmini tasvirlashda yoysi-

mon chiziq (shtrix)lardan foydalanish tavsiya etiladi, ya'ni tasvirning shakli, hajmi va obrazning xususiyatini ochib berishi uchun shtrix turlari turli joyda har xil qo'llaniladi.

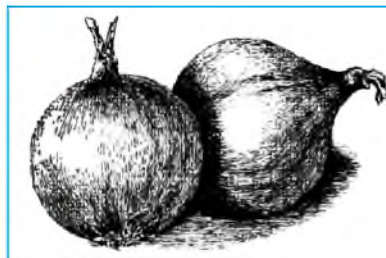
Grafik asarlar ta'sirchanligining ifodaviy imkoniyatlarini oshirish maqsadida qog'ozda tush bilan ishlash texnikasidan ham foydalanish mumkin. Rasmda ko'rsatilgan ishlarda shunday usul qo'llanilgan. Bu texnika xitoylik rassomlar tomonidan keng tatbiq etiladi.

Shtrixlash namunalari

Sharni shtrixlashda yoysimon shtrixdan foydalanish

Sharsimon narsalarni shtrixlash usuli

Grafika asari yaratishda shtrixlardan ifodaviy vosita sifatida qo'llaniladi. Rassomlar grafikada shtrixlashning turli shakllaridan foydalanadilar. Bu shtrixlar rassomning ish uslubini belgilab beradi. Masalan, rassom tomonidan «Ovdagi mushuk» kompozitsiyasini yaratishda shtrixlardan o'rinli qo'llanilganini ko'rishimiz mumkin. Rassom Pablo Pikassoning «Tinchlik kabutari» nomli asari ham bunga yaqqol misol bo'la oladi.

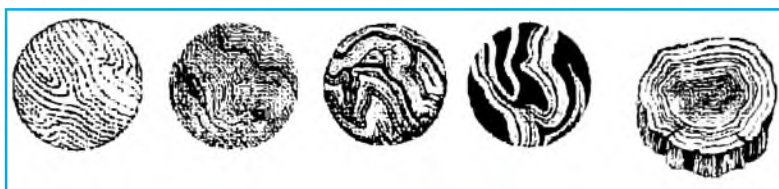

«Ovdagi mushuk» kompozitsiyasi

A. Mamajonov. Eski shahar turkumi

Grafika asari yaratishda qiya shtrixlar ifodaviy vositasi sifatida foydalaniladi. Bu qiya shtrixlar narsalarning fakturasini, qanday materialligini belgilab beradi. Masalan, kesilgan daraxt tanasining tasvirini ishlashda shtrixlardan o'rinli qo'llanilganini ko'rishimiz mumkin.

Qiyasimon shtrixlash turlari

Ninachini nuqtali
shtrixlar bilan ifodalash

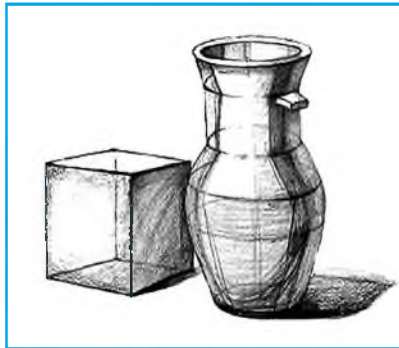
Grafik asarlarda nuqtalardan ham tasviriy ifodaviy vosita sifatida foydalaniladi.

Tasviriy san'at asarlarining ifodaviy ta'sirini oshirish maqsadida turli materiallarni qo'llash mumkin. Masalan, tasvirlar tush, qalam, flomasterda mahorat bilan tasvirlangan.

Grafika mazmuni va tuzilishi bo'yicha rangtasvirga yaqin, ammo o'zining vazifasi va imkoniyatlariga egadir. Grafikaning rangtasvirdan farqli tomoni shundaki, asosiy tasvirlash usuli faqat bir xil tusdagi rasmlar (ya'ni chiziq, yorug'-soya); undagi rangning o'rne nisbatan chegaralanganidadir.

Daraxt. Tush

Naturmort. Qalam

Manzara. Flomaster

Grafik rassomlar M. Kagarov, Q. Basharov, M. Sodiqov, A. Bobrov, F. Qambarova, G'. Boymatov, G. Sultonovalarining ijodlarini sanab o'tish mumkin.

Tasviriy san'atning ifodaviy vositalari uning turlariga qarab turlicha bo'ladi. Masalan, rangtasvirda asosiy vosita sifatida rang muhim rol o'ynasa, grafikada chiziq, oq-qora ranglar

vab-saytimiz: Zokirjon.com

Zokirjon.com vab-sayti orqali o'zingiz uchun kerakli ma'lumotlarni yuklab oling.

Zokirjon Admin bilan

90-530-68-66, 91-397-77-37 nomerga telegram orqali bog'lanishingiz yoki nza456, nza445 izlab telegramdan yozishingiz so'raladi.

Telegramda murojaatingizga o'z vaqtida javob beriladi.

5-sinf tasviriy san'at darsligini to'liq holda olish uchun telegramdan yozing.

Telegram kanalimiz:

@Maktablar_uchun_hujjatlar

To'lov uchun: HUMO 9860230104973329

Plastik egasi Nabiyev Zokirjon

DIQQAT!!!

Sizga bu **OMONAT** qilib beriladi.
To'liq holda olganingizdan so'ng:
Faqat o'zingiz uchun foydalaning.
Hech kimga bermang hattoki eng yaqin insoningizga ham.
Internet orqali vab-saytlarga joylamang.

Kanal va gruppalarga tarqatmang.

OMONATGA

HIYONAT QILMANG.

Bizni hizmatdan foydalanib qulay imkoniyatga ega bo'ling!

Bizda maktablar uchun quydagi hujjatlar mavjud

- 1. 1-11-Sinflar uchun sinf soati ish reja va konspektlari**
- 2. 1-11-Sinflar uchun barcha fanlardan to'garak hujjatlari**
- 3. Sinf rahbar hujjatlari**
- 4. Metodbirlashma hujjatlari**
- 5. Ustama hujjatlari**
- 6. 1-11-Sinflar uchun barcha fanlardan konspektlar**
- 7. 1-11-Sinflar uchun Ish rejalar (Taqvim mavzu rejalar)**
- 8. Darsliklarning elektron varianti**
- 9. Maktab ish hujjatlari**
- 10. Direktor ish hujjatlari**
- 11. MMIBDO' ish hujjatlari**
- 12. O'IBDO' ish hujjatlari**
- 13. Psixolog hujjatlari**
- 14. Xotin-qizlar qo'mitasi ish hujjatlari**
- 15. Kutubxona mudirasi ish hujjatlari**
- 16. Besh tashabbus hujjatlari**
- 17. Ochiq dars ishlanmalar, taqdimotlar, slaydlar**